

Kompetencje przedsiębiorcze – ich rola i znaczenie w pracy współczesnego nauczyciela

Słowa kluczowe: kompetencje, przedsiębiorczość, nauczyciel

Key words: competences, entrepreneurship, teacher

Wstęp

Przedsiębiorczość od zawsze była związana z poszukiwaniem i z wdrażaniem nowych form rozwoju, ale także ze zmianą statusu społecznego przez aktywne jednostki, społeczeństwa i narody. To było przyczyną zdobycia władzy lub kapitału¹. Pojęcie przedsiębiorczości można rozpatrywać w trzech aspektach, które są ze sobą powiązane. To: postawa, zachowanie i proces, czyli cechy osobowości, predyspozycje i wiedza. Przedsiębiorczość jest odzwierciedlana w aktywnym i twórczym dążeniu do doskonalenia istniejących rzeczy, ale też do podejmowania nowych działań i poszerzania już istniejących. Kompetencje dotyczące przedsiębiorczości i zainteresowanie się nimi w obszarze naukowym pojawiło się w Polsce w latach 90. XX wieku. Były one wynikiem transformacji gospodarki i rodzącej się gospodarki rynkowej. Wtedy pojawiło się zapotrzebowanie na specjalistów, którzy posiadają umiejętności przydatne do tego, aby w sposób aktywny włączyć się w przemianę². Przedsiębiorczość, a szczególnie kompetencje z nią związane, mają duży wpływ na funkcjonowanie człowieka w różnych sferach życia publicznego i prywatnego. Duże znaczenie przypisuje się im w aspekcie poruszania się ludzi na rynku pracy. Przedsiębiorczość to też umiejętność radzenia sobie w różnych sytuacjach życiowych i kreowanie nowych przedsięwzięć. Następujące po sobie etapy danego procesu, skoncentrowane na wybranym pomysle innowacyjnym, realizowane są tak, aby uwzględniały ryzyko, ale przede wszystkim mają na celu przyniesienie określonych korzyści³.

¹ T. Piecuch, *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2010.

² D. Piróg, *Kompetencje z zakresu przedsiębiorczości: rozważania teoretyczne i ich ilustracje w obszarze szkolnictwa wyższego*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2015, nr 11, s. 364-376.

³ M. Klonowska-Matynia, J. Palinkiewicz, *Przedsiębiorczość w teorii ekonomicznej*, „Zeszyty Naukowe Wydz. Nauk Ekonom. Politechniki Koszalińskiej” 2013/17, nr 7.

Pojęcie przedsiębiorczości obejmuje takie kompetencje, jak: aktywność, dynamizm, ekspansywność, odwaga, zdolność do podejmowania ryzyka, wyobraźnia i zdolność przewidywania⁴. Są to te umiejętności, które powinien posiadać współczesny nauczyciel, gdyż dają one gwarancję na stworzenie sobie satysfakcjonującego miejsca pracy. Na podstawie materiałów źródłowych można stwierdzić, że kompetencje przedsiębiorcze i ich rola w rozwoju nauczycieli jest omawiana w tych wypowiedziach wraz z innymi kompetencjami. Brakuje szczegółowych opracowań, które dotyczą tylko tych kompetencji, które są uważane za przedsiębiorcze.

Opracowanie to jest próbą wypełnienia luki badawczej w tym obszarze. Celem artykułu jest prezentacja literatury dotyczącej przedsiębiorczości i kompetencji związanych z pracą nauczycieli oraz synteza wyników badań, które pokazują wpływ kompetencji przedsiębiorczych na rozwój zawodowy nauczycieli.

Kompetencje przedsiębiorcze – teoretyczne spojrzenie

Kompetencje są pojęciem, które wywodzi się z łacińskiego *competentia*, co znaczy „odpowiedniość, zgodność”⁵. Są to właściwości, zakres uprawnień oraz pełnomocnictw instytucji lub osób do tego, aby zrealizować działania – jest to rodzaj odpowiedzialności⁶.

Zagadnienie kompetencji Tadeusz Oleksyn wyjaśnia „jako wykształcenie, doświadczenie i wprawa, uzdolnienia i predyspozycje, ale także cechy psychofizyczne i zachowania, które są oczekiwane przez pracodawców”⁷. Podobnie interpretowane jest to określenie przez Bogdana Nogalskiego i Janusza Śniadeckiego, którzy za kompetencje uważają: uprawnienia, obowiązki i odpowiedzialność w działaniu praktycznym, która jest przypisana do danego stanowiska⁸. Termin ten obejmuje działania, które pojawiają się odnośnie do określonego zawodu, przy czym powinny prowadzić do realizacji określonego celu i do określonych efektów tych działań. Ważne jest, by wiedza, umiejętności i postawy wchodzące w zakres kompetencji były uszczegółowione na podstawie ustalonych i powszechnie dostępnych kryteriów⁹.

⁴ M. Białasiewicz, *Przedsiębiorczość – pożądana kompetencja*, Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008, 1.

⁵ B. Kalita, *Przedsiębiorczość jako kompetencja kluczowa w procesie uczenia się przez całe życie*, Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej, Seria: Organizacja i zarządzanie 2014, z. 72.

⁶ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, tom IV, część pierwsza, HPS, Warszawa 2007.

⁷ T. Oleksyn, *Zarządzanie kompetencjami. Teoria i praktyka*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.

⁸ B. Nogalski, J. Śniadecki, *Umiejętności menadżerskie w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2001.

⁹ B. Miłkuła, A. Pietruszka-Ortył, *Kompetencje pracowników w perspektywie strategicznego zarządzania wiedzą w przedsiębiorstwie*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie 2007, nr 747, s. 52.

Charakter kompetencji i ich nieścisłość terminologiczna powodują, że stają się one trudne do jednoznacznego określenia. Wiedza, postawy i umiejętności mogą być nabywane w procesie kształcenia, ale także mogą być zdolnościami danej osoby. Jednak cechą wspólną rozumienia kompetencji przez wymienionych badaczy jest nawiązywanie do zachowań, które są efektem łączenia ze sobą wiedzy, umiejętności i postaw. W takim ujęciu kompetencji widać, że obejmują one zarówno zakresy nabyte, czyli wiedzę i umiejętności, oraz zakresy wrodzone, czyli odpowiedzialność i otwartość, ale także uzdolnienia¹⁰.

W literaturze naukowej pojawia się często pytanie, czy kompetencji można się nauczyć. Z jednej strony panuje przekonanie, że pewne kompetencje można nabywać w trakcie osobistego rozwoju, ale są takie obszary, w których z pewnymi umiejętnościami trzeba się urodzić¹¹. Dotyczy to między innymi kompetencji przedsiębiorczych. Wytrwałość, energia czy pewność siebie, to aspekty przedsiębiorczości trudne do wyuczenia. By stać się przedsiębiorczym, należy doświadczać bezpośrednio, czyli uczyć się przez bezpośrednie działanie lub obserwacje.

Rozwijanie kompetencji związanych z przedsiębiorczością powinno dotyczyć nauczycieli. Właśnie oni mogą inicjować projekty, twórczo rozwiązywać problemy, tworzyć i wykorzystywać różne okazje oraz elastycznie dostosowywać się do otoczenia. W takim też aspekcie kompetencje z zakresu przedsiębiorczości pojmowała Barbara Bird. Zgodnie z jej definicją mają one związek z postawami i umiejętnościami, które powinna mieć osoba przedsiębiorcza. Badaczka oparła swoje założenia na łączeniu wiedzy, umiejętności i postaw etycznych. Zgodnie z tym, kompetencje przedsiębiorcze wyróżniła na trzech poziomach: jako motywy i cechy podmiotu, role społeczne i koncepcje samego siebie oraz wiedzę i umiejętności. Takie pokazanie kompetencji świadczy o holistycznej ich ocenie¹².

Przedsiębiorczość jako sposób zachowania się przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa interpretuje też Peter F. Drucker. Według tego autora jest to zdolność i gotowość do podejmowania twórczego i nowatorskiego podejścia do problemów, wykorzystania szans i zagrożeń oraz umiejętność dopasowania się do zmieniających się warunków¹³.

Podobnie uznaje przedsiębiorczość Jacek Strojny, który twierdzi, że fundamentem osobowości przedsiębiorczej jest jej kreatywność i umiejętność rozwią-

¹⁰ D. Piróg, *Kompetencje z zakresu przedsiębiorczości: rozważania teoretyczne i ich ilustracje w obszarze szkolnictwa wyższego*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2015, nr 11, s. 364-376.

¹¹ M. Lackeus, *Developing entrepreneurial competencies. An action-based approach and classification in entrepreneurial education*. Chalmers University of Technology, Gothenburg, Sweden 2013.

¹² B. Bird, *Towards a theory of entrepreneurial competency*, [w:] J.A. Katz, R.H. Brockhaus (red.), *Advances in entrepreneurship, firm emergence and growth*, CT: JAI Press, Greenwich 1995.

¹³ P.F. Drucker, *Innowacja i przedsiębiorczość, Praktyka i zasady*, PWE, Warszawa 1992.

zywania problemów¹⁴. Przedsiębiorczy nauczyciel to optymista. Cecha ta sprzyja pojawieniu się sukcesu, a sukces zależy od tego, w jaki sposób postrzega się świat i jakie mamy nastawienie do innych osób. Wyznaczony cel zostanie zrealizowany, nawet gdy pojawią się przeszkody¹⁵. Na drodze nauczyciela często pojawiają się trudności, ale przedsiębiorczy optymista będzie je traktował jako coś przejściowego, co stanowić może doświadczenie, które doprowadzi do sukcesu. To właśnie szkoła, a w niej nauczyciele mają do spełnienia tę rolę. Przez kształtowanie motywacji, wiary w siebie i w swoje możliwości można rozbudzić w uczniach entuzjazm i siłę do tego, aby kierować swoim losem. Samoocena i motywacja to cechy osobistej przedsiębiorczości, której potrzebujemy do sterowania swoim życiem.

Zgodnie z Tomaszem Brzozowskim – przedsiębiorczość jest zdolnością do tego, aby ciągle się zmieniać, doskonalić i tworzyć lepsze możliwości do tego, by zaspokajać potrzeby i funkcjonować w społeczeństwie¹⁶. To jest indywidualna cecha osobowości człowieka, która wpływa na innowacyjność, ale też pobudza działalność konkurencyjną. Jest warunkiem rozwoju gospodarki, zachowań człowieka oraz jego wrażliwości na zmiany.

Jak pisze Zbigniew Ziolo, we współczesnym świecie preferowana jest osobowość człowieka, który potrafi rozwijać swoją przedsiębiorczość na różnych polach. Taka postawa ma wpływ na jakość i poziom życia, ale także na układy przestrzenne¹⁷. Kluczowym zadaniem edukacji, w tym także nauczyciela, jest przygotowanie młodego pokolenia do umiejętnego poruszania się w procesach cywilizacyjnych, szczególnie informacyjnych. Zmieniający się świat, który zorientowany jest na odkrywanie i innowacyjność, wymusza na ludziach umiejętność wykorzystywania szans i otwartość na zmiany. Taka postawa w dobie gospodarki, która oparta jest na wiedzy, wymaga tego, aby tę wiedzę wykorzystywać. Przyjmuje ona postać przedsiębiorczości intelektualnej¹⁸. Współczesny nauczyciel, niezależnie od swojego stażu pracy i doświadczenia, musi mocno angażować się intelektualnie. W przedsięwzięciach uczestniczyć aktywnie i szukać nowych rozwiązań zmieniającej się rzeczywistości. Powinien pobudzać i wciągać do działania inne osoby

¹⁴ J. Strojny, *Kształtowanie postawy przedsiębiorczej – procesy socjalizacji i autokreacji*, [w:] P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski (red.), *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, FPiAKE, Warszawa 2007, s. 205-211.

¹⁵ H. Bieniok, *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych młodzieży w rodzinie, szkole i uczelni*, [w:] P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski (red.), op. cit.

¹⁶ T. Brzozowski, *Przedsiębiorczość – pojęcie polisemiczne czy niewłaściwie rozumiane. Próba systematyzacji*, [w:] Z. Ziolo, T. Rachwał (red.), *Rola przedsiębiorczości w aktywizacji gospodarczej*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” nr 3, Warszawa–Kraków 2007.

¹⁷ Z. Ziolo, *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja”, Rola przedsiębiorczości w edukacji 2012, nr 8.

¹⁸ M. Bratnicki, J. Strużyna, *Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Katowice 2001.

i nie wahać się do podejmowania decyzji w warunkach ryzyka. Zatem przedsiębiorczość to: elastyczność, kreatywność, dynamika i innowacyjność.

Kluczową postacią przedsiębiorczości jest przedsiębiorca. W przypadku przedsiębiorczości edukacyjnej tym przedsiębiorcą jest nauczyciel. To właśnie on powinien być inicjatorem i organizatorem oraz osobą, która potrafi znaleźć takie sposoby, by dopasować działanie do ludzkich potrzeb. Powinien zatem posiadać takie umiejętności, dzięki którym skutecznie i efektywnie wdroży nowe koncepcje¹⁹. Nauczyciel przedsiębiorczy wykaże się pomysłowością, nie będzie się bał nowych wyzwań i cierpliwie zrealizuje wszystkie postawione cele. Będzie posiadał motywację, a przede wszystkim pasję. Kreatywność i tworzenie nowych szans to jego determinanty²⁰. Umiejętne wychodzenie poza określone ramy myślenia i wiedzy są wyznacznikiem innowacyjności. Takie predyspozycje prowadzą do osiągnięcia sukcesu i bycia człowiekiem przedsiębiorczym. Każda osoba, która stawia przed sobą takie cele, wypełnia je i wpływa w sposób skuteczny na swoje życie. Edukacja powinna pomagać w wybieraniu celów, które są zgodne z talentem i możliwościami intelektualnymi uczniów. Nauczyciel, jako ważne ogniwo procesu kształcenia, powinien zachęcać do stawiania trudnych zadań i motywować do większego wysiłku. To właśnie cechy przedsiębiorcze umożliwią nauczycielowi takie pokierowanie młodymi ludźmi, aby stawiali sobie coraz wyższe wymagania, ale na miarę własnych możliwości. Tylko wtedy uczniowie uwierzą w siebie, a nauczyciele uzyskają pełnię zadowolenia zawodowego. Przedsiębiorczy edukator w procesie nauczania musi pamiętać o tym, że ma mieć tylko rolę doradcą. Powinien podpowiadać i zachęcać do większego wysiłku, ale niczego nie narzucać. Człowiek dobrze pokierowany przez przedsiębiorczego nauczyciela, sam staje się przedsiębiorczy i może w swoim życiu wiele osiągnąć.

Badanie kompetencji przedsiębiorczych współczesnych nauczycieli

Zmiany w gospodarce światowej mają wpływ na działanie układów przestrzennych. Zarówno gospodarka krajowa, regionalna, jak i lokalna mogą różnie funkcjonować. Przekształcenia na tych płaszczyznach mają również wpływ na człowieka, który musi udowodnić swoją przedsiębiorczość. Ważną rolę w tych okolicznościach odgrywa człowiek przedsiębiorczy i kompetentny. To osoba,

¹⁹ J. Lichniak (red.), *Nauka o przedsiębiorstwie. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.

²⁰ J. Karpacz, *Kreatywność przedsiębiorców jako determinanta poszukiwania szans*, „Przegląd Organizacji” 2011, nr 1, s. 8; J. Lichniak (red.), *Nauka o przedsiębiorstwie...*

która nie boi się nowych, trudnych i nieznanymi sytuacjami. Potrafi z odpowiednią motywacją podążać do przodu, aby osiągnąć zamierzony cel. Dodatkowymi elementami w działaniu człowieka przedsiębiorczego są: poszukiwania nowych rozwiązań i wprowadzanie ich w działanie, ze zwróceniem uwagi na ryzyko. Taką przedsiębiorczością powinien wykazać się współczesny nauczyciel. W edukacji ważne jest jasne i zrozumiałe wyrażanie myśli, słuchanie innych oraz budowanie dobrych relacji. Taki nauczyciel będzie dla uczniów autorytetem dzięki: konsekwencji, opanowaniu, wierze we własne siły i znajomości swoich mocnych i słabych stron²¹.

Swoje rozważania autorka artykułu oparła na wynikach badań kompetencji przedsiębiorczych nauczycieli krakowskich szkół. Celem badań było określenie, które z trzech grup kompetencji przedsiębiorczych posiadają nauczyciele. W badaniach została wykorzystana metoda pedagogicznego sondażu diagnostycznego techniką ankiety elektronicznej. Uzyskany w ten sposób materiał empiryczny pozwolił wybrać te kompetencje z grupy przedsiębiorczych, które są zgodne z przekonaniem badanych respondentów. Przedmiotem badań były kompetencje przedsiębiorcze, które są wyznacznikiem osobowości i doświadczenia nauczycieli. Stanowią one podstawę do budowania udanych relacji z uczniem i jego środowiskiem.

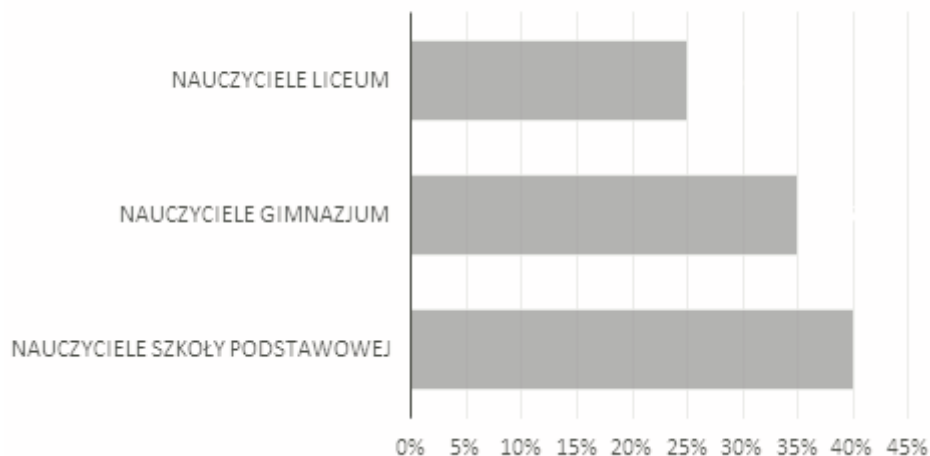
Badania ankietowe przeprowadzono w grudniu 2016 roku i objęto ich zasięgiem 120 nauczycieli krakowskich szkół (szkoła podstawowa, gimnazjum i liceum). Autorka zaproponowała podział kompetencji z grupy przedsiębiorczych na trzy zestawy cech: osobowościowe (społeczne), osobiste (behawioralne) i menedżerskie. Powyższy podział został oparty na opracowaniu autorstwa²² Siwan Mitchelmore i Jennifer Rowley (2010) oraz badaniach²³ Daniela Piroga (2015). Badani nauczyciele mieli wskazać, które z kompetencji posiadają i które zdobyli dzięki doświadczeniu zawodowemu oraz takie, które oparte są na wewnętrznych ich przekonaniach. Do kompetencji z tej grupy należą te, które podparte są na radzeniu sobie w sytuacjach dialogu, działaniach oraz relacji z innymi ludźmi. Wszystkie te aspekty mają wpływ na profesjonalizm współczesnego pedagoga. W niniejszej publikacji autorka postawiła pytanie badawcze: – czy współczesny nauczyciel ma rozwinięte kompetencje z grupy przedsiębiorczych?

²¹ *PI-PWP Jestem przedsiębiorczy – kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży z wykorzystaniem innowacyjnych metod i narzędzi*. Projekt nr POKL.09.01.02-30-362/10.

²² S. Mitchelmore, J. Rowley, *Entrepreneurial competencies: a literature review and development agenda*, „International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research” 2010, nr 16(2)

²³ D. Piróg, *Kompetencje z zakresu przedsiębiorczości: rozważania teoretyczne i ich ilustracje w obszarze...*, s. 364-376.

Grupy badanych nauczycieli

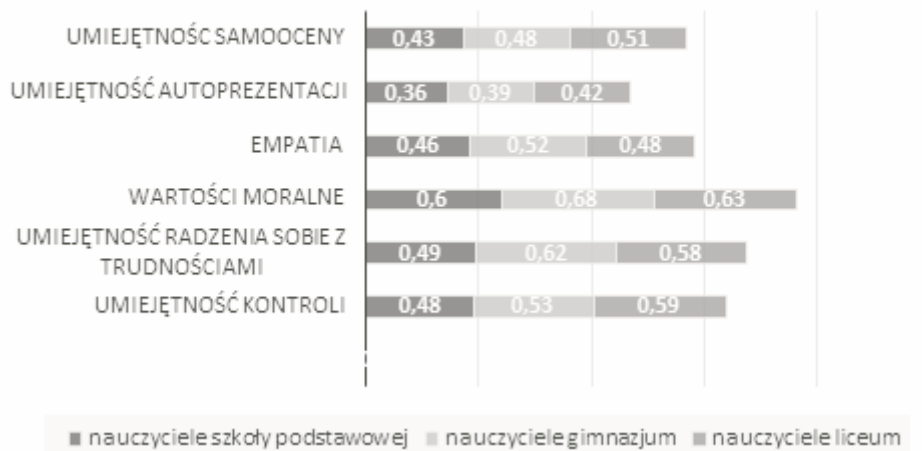

Rycina 1. Udział poszczególnych grup nauczycieli w ogólnej liczbie badanych
Źródło: badania własne autorki.

Największą grupę badawczą stanowili nauczyciele szkoły podstawowej (40% badanych), kolejną nauczyciele gimnazjum (35% badanych), a najmniej liczną grupę stanowili nauczyciele liceum (25%). W grupie objętej badaniem znaleźli się nauczyciele różnych przedmiotów (poloniści, nauczyciele języków obcych, historycy, geografowie, biologzy, matematycy itp.). Według autorki publikacji nauczany przedmiot nie wpływa na posiadanie przez nauczyciela określonych kompetencji przedsiębiorczych. Każdy pedagog przygotowuje młode pokolenie do życia zawodowego, społecznego i uczestniczenia w innych obszarach swojej edukacji. Młode pokolenie oczekuje od nauczycieli przygotowania do samodzielnego kierowania swoim rozwojem, do wskazania wartościowych celów i dróg życiowych. Aby nauczyciel mógł spełnić te oczekiwania, niezmiernie istotna jest jego postawa, dążenia i wartości oraz jego kompetencje. Dobre relacje z drugim człowiekiem, twórcze podejście na nauczania oraz dbanie o rozwiązywanie problemów, to są te wartości, które warto przekazywać młodemu człowiekowi. Ważne jest wykształcenie w świadomości uczniów poczucia samodzielności, odpowiedzialności, ale także wolności, prawdy, dobra i piękna. Te ostatnie współcześnie są cechami zagrożonymi w wymiarze uniwersalnym.

Poniżej znajdują się wyniki badań w trzech grupach cech przedsiębiorczych. Pierwszą grupę stanowiły cechy osobowościowe, czyli inaczej społeczne. Wykres 2. pokazuje, jakie kompetencje z tej grupy posiadają przebadani nauczyciele.

Cechy osobowościowe nauczycieli

Rycina 2. Ocena kompetencji nauczycieli z grupy cech osobowościowych (społecznych)
Źródło: badania własne autorki.

Na podstawie przeprowadzonych badań widać, że respondenci posiadają rozwinięte kompetencje przedsiębiorcze z grupy cech osobowościowych, nazywanych inaczej społecznymi. Wśród sześciu obszarów poddanych badaniu, najmniejszy procent uzyskała umiejętność autoprezentacji (36% nauczyciele szkoły podstawowej, 39% nauczyciele gimnazjum, 42% nauczyciele liceum). Na osobowość człowieka przedsiębiorczego ma wpływ znajomość samego siebie. Poznanie i właściwa ocena siebie dają możliwość przystosowania społecznego. Powodzenie w życiu osobistym i zawodowym wpływa na zadowolenie z wykonywanej pracy i daje poczucie życiowej realizacji. Wysoka umiejętność samooceny (43% nauczyciele szkoły podstawowej, 48% nauczyciele gimnazjum, 51% nauczyciele liceum) umożliwia przewyżczanie wad i słabości. Rozwija pozytywne cechy osobowości i zwiększa kontrolę postępowania. Autoprezentacja pozwala na wskazanie drogi życiowej i pomaga nauczycielowi rozwijać umiejętność zrozumienia siebie w różnych sferach: dążeń, potrzeb i motywów. Poznanie siebie pozwala panować nad emocjami, które w szkole są bardzo ważne. Umiejętność samooceny i autoprezentacji uwalnia nauczycieli od zagrożeń i zwiększa pewność siebie oraz odporność psychiczną. Świadomy nauczyciel w procesie kształcenia buduje relacje międzyludzkie, ale także rozwija swoją osobowość. Takie kompetencje są ważne dla współczesnego nauczyciela–przedsiębiorcy.

Wśród cech społecznych największy procent uzyskały wartości moralne, do których zaliczamy uczciwość, lojalność i życzliwość (60% nauczyciele szkoły

podstawowej, 68% nauczyciele gimnazjum, 63% nauczyciele liceum). Te cechy są najważniejsze w relacjach interpersonalnych, zwłaszcza jeśli pracuje się z młodymi ludźmi. To pokolenie bardzo szybko potrafi dostrzec w nauczycielu konkretne typy zachowań i odpowiednio je zinterpretować. Jak twierdzi Wiktor Osuch zachowanie agresywne lub manipulacyjne nie sprawdzi się w relacjach międzyludzkich. Ważna jest również postawa asertywna, która wyraża się w pewności wobec własnych przekonań, może zapewnić pozytywną ocenę najbliższego otoczenia²⁴. Prawdomówność, zyczliwość, otwartość, skromność, pracowitość – to cechy, które w przedsiębiorczości nie są spotykane dosyć często, ale w relacjach interpersonalnych są bardzo ważne. Praca z dziećmi musi mieć formę motywacji. Zamiast wydawać rozkazy, należy wzmacniać wiarę we własne siły i wysyłać pozytywną energię²⁵.

Trzy pozostałe cechy, czyli empatia (46% nauczyciele szkoły podstawowej, 52% nauczyciele gimnazjum, 48% nauczyciele liceum), umiejętność radzenia sobie z trudnościami (49% nauczyciele szkoły podstawowej, 62% nauczyciele gimnazjum, 58% nauczyciele liceum) i umiejętność kontroli (48% nauczyciele szkoły podstawowej, 53% nauczyciele gimnazjum, 59% nauczyciele liceum) też zostały dosyć wysoko ocenione. Empatia wynika z osobowości nauczyciela. Duża doza zrozumienia ze strony pedagoga ma wpływ na poczucie bezpieczeństwa. Sprzyja prawidłowym relacjom na linii nauczyciel–uczeń, a także sukcesywnej realizacji zamierzonych celów. Empatyczni nauczyciele częściej rozumieją różne zachowania uczniów, potrafią wczuć się w ich psychikę. Umieją stworzyć w klasie taką atmosferę, w której obie strony sobie ufają. Zaufanie pozwala na otwartość i swobodę w kontaktach interpersonalnych i komunikacyjnych. Empatia to także podążanie za swoimi wychowankami i zwracanie uwagi na ich potrzeby rozwojowe. Przedsiębiorczy nauczyciel wie, jakie wymagania i cele ma stawiać swoim uczniom, aby mogli im sprostać. Doświadczenie pedagoga i jego osobowość skłania do pokazywania dziecku tylko pozytywnych wzorców zachowań. Powodzenie zawodowe i emocjonalne to czynniki mające wpływ na sukces nauczyciela.

Pojęcie kontroli obejmuje zarówno kontrolę nad samym sobą, swoim rozwojem, jak i nad innymi ludźmi. Potrzeba kontroli jest związana z funkcjami, jakie pełni się w życiu. Zawód nauczyciela jest bardzo mocno współzależny ze spraw-

²⁴ W. Osuch, *Kompetencje w zakresie komunikacji interpersonalnej w dobie postępujących procesów globalizacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2011, nr 7.

²⁵ M.M. Rachwał, T. Rachwał, *Wartości moralne podstawą prawdziwego sukcesu menedżera*, [w:] Z. Ziolo, T. Rachwał (red.), *Rola przedsiębiorczości w podnoszeniu konkurencyjności społeczeństwa i gospodarki*, „Przedsiębiorczość- Edukacja”, nr 2, Nowa Era, Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej Instytutu Geografii Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Warszawa – Kraków 2006.

dzaniem. Osoby w procesie edukacji posiadają świadomość, że od ich oceny i podjętych decyzji mogą zależeć skutki działań. Często też pojawia się poczucie, że można być omylnym. Dlatego nauczyciel musi do oceny i kontroli podchodzić racjonalnie i świadomie. Nauczyciele, którzy posiadają cechy przedsiębiorcze, wykazują potrzebę sprawowania kontroli nad uczniami, ale także nad samym sobą. Pragną sami kreować rzeczywistość i biorą odpowiedzialność za własne pomysły. W edukacji często możemy się spotkać z wieloma niewiadomymi, ale współczesny nauczyciel–przedsiębiorca to osoba, która ma silną potrzebę odczuwania własnej sprawczości działania. Ważna jest również niezależność i autonomia. W ten sposób nauczyciele mogą sprawdzić swoje możliwości, pomysły i ich rozwiązania.

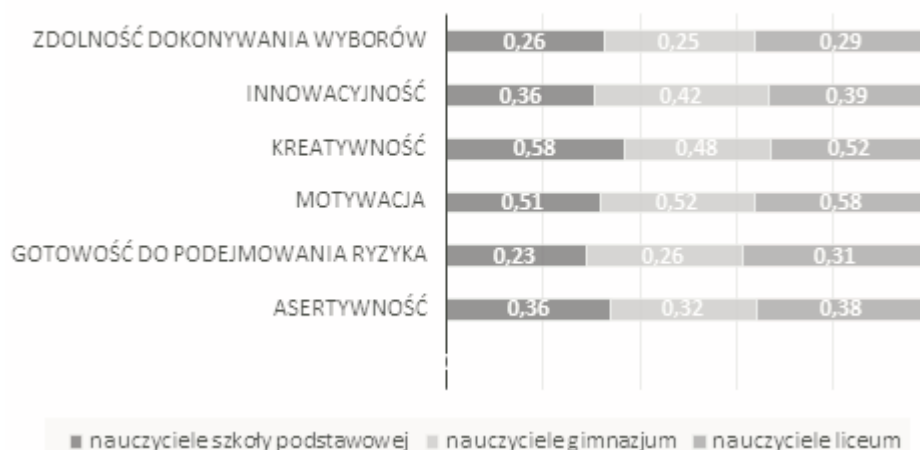
W relacjach międzyludzkich pojawiają się bariery i problemy. Umiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych ma duże znaczenie w komunikacji z otoczeniem. Nauczyciel o cechach przedsiębiorczych nie może blokować się podczas określonych zdarzeń i sytuacji. W relacjach z młodym człowiekiem należy pamiętać o unikaniu takich komunikatów, które mogą blokować te relacje. Nie należy pouczać, a dostarczać logicznej argumentacji. Ważne jest stworzenie takich warunków, aby uwzględniały one oczekiwania drugiej osoby. Dotyczy to zarówno relacji z uczniami, jak i z rodzicami. W sytuacjach trudnych często pojawia się zachowanie asertywne, które zostało szczegółowo omówione w cechach osobistych nauczycieli.

Kolejną grupą badanych cech były te z grupy osobistych, czyli behawioralnych. Należą do nich między innymi: asertywność, motywacja, kreatywność i innowacyjność oraz zdolność dokonywania wyborów i gotowość do podejmowania ryzyka. Wykres 3. ilustruje, czy nauczyciele posiadają rozwinięte kompetencje przedsiębiorcze z tego obszaru.

Kreatywność i innowacyjność to kompetencje, które są ważne w pracy nauczyciele. Pedagog powinien być człowiekiem twórczym, a więc takim, który poszukuje nowych i oryginalnych rozwiązań. W tych poszukiwaniach pomagają mu cechy przedsiębiorcze. Kreatywność, która została wysoko oceniona (58% nauczyciele szkoły podstawowej, 48% nauczyciele gimnazjum, 52% nauczyciele liceum) powinna przejawiać się w oryginalnej postawie oraz w niekonwencjonalnym podejściu do określonych działań. Umiejętność samodzielnego rozstrzygnięcia problemów i szukania własnych sposobów działania stymuluje aktywność uczniów. Nauczyciele przez swoją kreatywność i otwartość pokazują swoją osobowość, postawy i określone wartości. Stają się efektywni i skuteczni. Zastanawiające jest, dlaczego nauczyciele stosunkowo nisko ocenili swoją innowacyjność (36% nauczyciele szkoły podstawowej, 42% nauczyciele gimnazjum, 39% nauczyciele liceum). Przecież przez inspirację uczniów mają wpływ także na własny postęp. Być może ograniczenia w tym obszarze związane są ze zmianami, które

cały czas dokonują się w edukacji. Nauczycielowi czasem trudno jest wykazać się innowacyjnością, gdy oczekiwania wobec niego są inne. Trudno uczyć młodego człowieka samodzielności poznawczej i egzystencjonalnej, gdy sam nauczyciel w swojej pracy nie może być do końca samodzielny.

Cechy osobiste nauczycieli

Rycina 3. Ocena kompetencji nauczycieli z grupy cech osobistych (behawioralnych)
Źródło: badania własne autorki.

Wysoko przez pedagogów została oceniona motywacja (51% nauczyciele szkoły podstawowej, 52% nauczyciele gimnazjum, 58% nauczyciele liceum). Jest to bardzo optymistyczne, ponieważ przez odpowiednią motywację przekracza się wyznaczone standardy i dąży do doskonałości. Odpowiednie przekonanie uczniów, że pokonywanie barier w dążeniu do celu ma sens, wpływa na pozytywne odczucia i stymuluje emocje. Te z kolei są silnym bodźcem, który pomaga pokonywać przeszkody, gdy dąży się do celu. Nauczyciel z cechami przedsiębiorczymi będzie stawiał swoim podopiecznym coraz wyższe wymagania, tylko po to, aby osiągnęli zamierzony efekt. Odpowiednia motywacja może niwelować przeszkody i przez właściwe działanie doprowadzić do samorealizacji.

Pozostałe cechy z tej grupy zostały ocenione na poziomie niskim: zdolność do dokonywania wyborów (26% nauczyciele szkoły podstawowej, 25% nauczyciele gimnazjum, 29% nauczyciele liceum), gotowość do podejmowania ryzyka (23% nauczyciele szkoły podstawowej, 26% nauczyciele gimnazjum, 31% nauczyciele liceum) i asertywność (36% nauczyciele szkoły podstawowej, 32% nauczyciele gimnazjum, 38% nauczyciele liceum). Ryzyko w szkole związane jest z odwagą. Zmusza nauczyciela do podejmowania szybkich decyzji, często w sy-

tuacjach, które nie pozwalają na długie analizowanie wszystkich wariantów decyzyjnych. Nasuwa się zatem pytanie, czy w edukacji działania ryzykowne są preferowane? Nauczyciele muszą racjonalnie przewidzieć osiągnięcie zamierzonego celu. Podejmowanie ryzyka jest ściśle związane z przedsiębiorczością i dlatego kompetentny nauczyciel musi najpierw ocenić sytuację i dopiero podjąć decyzję. Dokonywanie wyborów to także cecha, która współcześnie jest mocno akcentowana. Nauczyciel często może czuć się bezradny i bezsilny w zderzeniu z mnogością opinii i poglądów, które dotyczą edukacji. W takich momentach potrzebna jest zdolność do dokonania wyboru w kwestii określonych wartości. Szkoła nie jest miejscem, gdzie można porównać towar i wybrać ten, który jest najlepszy. Tutaj mamy do czynienia z młodym, jeszcze nieukierunkowanym człowiekiem. Tylko mądrość i doświadczenie nauczyciela pozwolą tej jednostce na dostrzeganie tego, co wartościowe. Codzienne wybory i działania uczniów mają być wartościowe, prawdziwe i przydatne z życia. O asertywności autorka wspominała już wcześniej, jednak ta kompetencja należy do cech behawioralnych. To umiejętność świadomego korzystania ze swojego prawa do obrony. Być może respondenci nie mają zbyt wysoko rozwiniętej tej cechy, gdyż mają świadomość tego, że osoba asertywna musi mieć wysoką potrzebę osiągania zamierzonych celów. Pracując z dziećmi należy mieć na uwadze przede wszystkim ich dobro. Własne potrzeby często trzeba odsunąć, tak by nie wykorzystywać swojej pozycji i przede wszystkim szanować swoich uczniów.

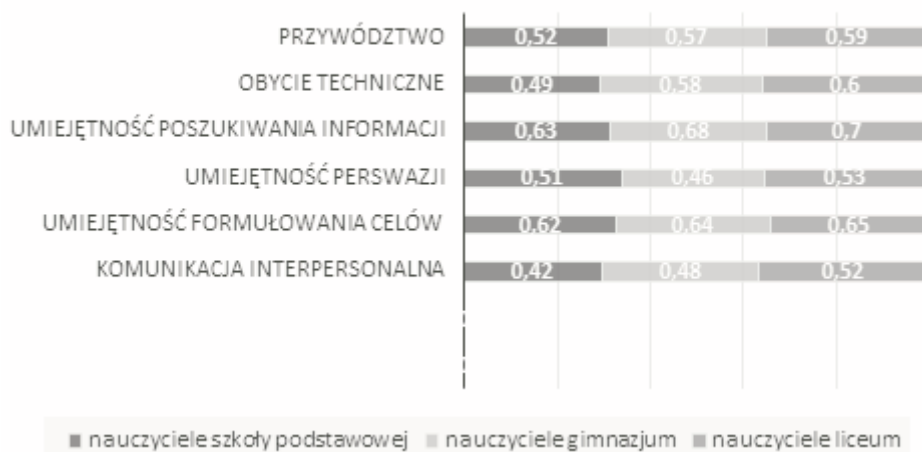
Ostatnią grupą badanych cech były te, które związane są z kompetencjami menedżerskimi. Należą do nich: przywództwo, obycie techniczne, umiejętność poszukiwania informacji, perswazja, formułowanie celów oraz komunikacja interpersonalna. Cechy te mocno związane są z przedsiębiorczością. W literaturze pojawia się często taka opinia, że operatywność jest cechą wrodzoną, którą można doskonalić lub zaniedbać. Wszystko jest uzależnione od nas i naszej woli oraz od tego, ile wysiłku wkładamy w proces samodoskonalenia. Cechy menedżerskie to dążenie do ciągłego wykraczania nie tylko poza standardowe zachowania innych ludzi, ale także poza swoje dotychczasowe osiągnięcia, doświadczenia i przyzwyczajenia²⁶. Na rycinie 4. zaprezentowano te kompetencje badanych respondentów.

Kompetencje menedżerskie wśród nauczycieli zostały ocenione najwyżej ze wszystkich trzech grup cech, które uwzględniono w ankiecie. Zarówno umiejętność poszukiwania informacji (63% nauczyciele szkoły podstawowej, 68% nauczyciele gimnazjum, 70% nauczyciele liceum), formułowanie celów (62%

²⁶ H Bieniok, *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych młodzieży w rodzinie, szkole i uczelni*, [w:] P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski (red.), *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2007.

nauczyciele szkoły podstawowej, 64% nauczyciele gimnazjum, 65% nauczyciele liceum), przywództwo (52% nauczyciele szkoły podstawowej, 57% nauczyciele gimnazjum, 59% nauczyciele liceum), jak i umiejętność perswazji (51% nauczyciele szkoły podstawowej, 46% nauczyciele gimnazjum, 53% nauczyciele liceum) to cechy, które badani nauczyciele oceniają wysoko. Wiedza ogólna, wzmocniona powszechną dostępnością źródeł, stawia współczesnego nauczyciela wobec dokonywania różnych wyborów. Kompetentny nauczyciel to taki, który posiada umiejętności poznawczo-badawcze, umożliwiające ogarnięcie rzeczywistości. Potrafi także dostrzec problem dydaktyczno-wychowawczy i podjąć trafną decyzję. Współczesny nauczyciel musi wykazać się samodzielnością poznawczą, która polega na tym, że sam dochodzi do danych informacji, przetwarza je na użyteczne w edukacji, a następnie wdraża do praktyki szkolnej, sprawdzając ich użyteczność w badaniach pedagogicznych. Nauczyciel–przedsiębiorca musi się charakteryzować odwagą poznawczą, myśleniem niezależnym oraz otwartością na otaczający go świat. Udziałem pedagoga musi być ciągle poszukiwanie oraz stawianie i formułowanie nowych celów. Myślenie nauczyciela powinno być skierowane na oryginalność i elastyczność, tak aby móc przekonać młodego człowieka. Tylko odpowiednio dobrane argumenty, twórcze i innowacyjne pomysły wzbudzą w uczniach ufność i przeświadczenie o wartości nauki. Wielokierunkowość współczesnych przeobrażeń dotyczy także edukacji i dlatego nauczyciele wspólnie z uczniami powinni szukać nowych dróg rozwoju przez podejmowanie badań pedagogicznych.

Cechy menadżerskie nauczycieli

Rycina 4. Ocena kompetencji nauczycieli z grupy cech menadżerskich

Źródło: badania własne autorki.

Kompetencje informacyjno-techniczne pomagają nauczycielowi wykorzystywać nowe technologie i źródła informacji. Obycie techniczne we współczesnej szkole jest umiejętnością istotną. Respondenci ocenili tę cechę na wysokim poziomie (49% nauczyciele szkoły podstawowej, 58% nauczyciele gimnazjum, 60% nauczyciele liceum). Ten rodzaj kompetencji jest ważny, bo pedagodzy pracują ze społeczeństwem informacyjnym. Znajomość podstaw Internetu, umiejętność przygotowania pomocy multimedialnych i wiedza na temat nowoczesnych technologii komunikacyjnych to umiejętności, które w dzisiejszej edukacji są niezbędne. Coraz więcej szkół wprowadza różne możliwości wykorzystywania sieci internetowych i dlatego od nauczyciela wymaga się sprawnego funkcjonowania w środowisku multimedialnym. Postępująca komputeryzacja wielu aspektów naszego życia wymusza zmiany w naszym funkcjonowaniu. Dotyczy to bardzo mocno pracy współczesnych nauczycieli.

Człowiek ukształtowany przedsiębiorczo powinien mieć też wysoko rozwinięte kompetencje interpersonalne, które u naszych badanych zostały również wysoko ocenione (42% nauczyciele szkoły podstawowej, 48% nauczyciele gimnazjum, 52% nauczyciele liceum). Dostrzeganie i szanowanie potrzeb innych ludzi w relacjach międzyludzkich jest niezmiernie ważne. Nauczyciel pracując z młodzieżą musi w sposób właściwy wyrażać uczucia i emocje, ale przede wszystkim dostosowywać działania do potrzeb dzieci. Powinien budować pozytywne relacje w zespole uczniów i efektywnie ich motywować. Przecież odpowiednia komunikacja zapobiega konfliktom, tworzy dobre relacje w grupie oraz sprawia, że ludzie wiedzą, czego się od nich oczekuje. W przekazywaniu informacji ważna jest też umiejętność słuchania. Bardzo często nie doceniamy tego aspektu, koncentrując się głównie na mówieniu. W pracy nauczyciela brak aktywnego słuchania prowadzi do zakłócania procesu komunikacji. Należy zrozumieć wypowiedź ucznia zgodnie z jego zamiarem, a następnie nadawać jej swoją interpretację.

Współczesne kształcenie powinno się opierać na zrozumieniu między wychowawcą a uczniem. Obecnie nauczyciel jest zazwyczaj ekspertem sytuacji edukacyjnej. Dzieci i młodzież powinni próbować znaleźć w swoim pedagogu sprzymierzeńca, kogoś, kto będzie dla nich punktem wsparcia. Postęp cywilizacyjny oraz otaczająca rzeczywistość nakłada na osoby odpowiedzialne za edukację młodego pokolenia przyjęcie nowych strategii postępowania oraz stworzenie nowego wizerunku nauczyciela i opiekuna. Przemiana ta, jak pisze Jan Czechowski, powinna dążyć do rozwoju takich cech, jak: otwartość, skuteczność i wszechstronność. To cechy silnie związane z przedsiębiorczością. Taki nauczyciel umiejętnie osiąga rozwój potrzebny do pracy z młodzieżą²⁷.

²⁷ J. Czechowski, *Enterprising Teacher as a Successful Educator*, „Horyzonty Wychowania”, Tom 23, 2014, z. 26.

Podsumowanie

Młode pokolenie oczekuje dzisiaj pozytywnych wzorców. Ich kształtowanie odbywa się głównie przez edukację, czyli treści, które są przekazywane na poszczególnych przedmiotach w szkole. Odpowiednio dobrane kompetencje pozwalają dzieciom na rozwijanie aspiracji i kształtowanie racjonalnych planów życiowych²⁸. Należyte wykorzystanie wiedzy, zdolności i zamiłowań prowadzi do stopniowego osiągania coraz poważniejszych sukcesów życiowych i zawodowych. Znaczenie edukacji w tym zakresie wymaga wielu zabiegów. Ważne jest, aby nauczyciel był otwarty na przyjmowanie postaw i cech kształtowanych przez terażniejszość. Do nich należą niewątpliwie kompetencje z grupy przedsiębiorczych. Badania przeprowadzone przez autorkę są próbą wypełnienia luki w literaturze naukowej, dotyczącej aktualnej oceny kompetencji przedsiębiorczych wśród nauczycieli. Na podstawie materiału empirycznego widać wyraźnie przekonanie nauczycieli o tym, że kształtowanie młodego człowieka może odbywać się tylko przez przyjmowanie przez nich postaw przedsiębiorczych. Różnorodne cechy społeczne, osobiste i menedżerskie pozwalają nauczycielowi na kształcenie społeczeństwa, które rozumie proces rozwoju cywilizacyjnego oraz potrafi znaleźć dla siebie racjonalne miejsce w zmieniającym się świecie.

Bibliografia

- Białasiewicz M., *Przedsiębiorczość – pożądana kompetencja*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego”, Szczecin 2008, nr 1.
- Bieniok H., *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych młodzieży w rodzinie, szkole i uczelni*, [w:] P. Wachowiak, M. Dabrowski, B. Majewski (red.), *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2007.
- Bird B., *Towards a theory of entrepreneurial competency*, [w:] J.A. Katz, R.H. Brockhaus (red.), *Advances in entrepreneurship, firm emergence and growth*, CT: JAI Press, Greenwich 1995.
- Bratnicki M., Strużyna J., *Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Katowice 2001.
- Brzozowski T., *Przedsiębiorczość – pojęcie polisemiczne czy niewłaściwie rozumiane. Próba systematyzacji*, [w:] Z. Zioło, T. Rachwał (red.), *Rola przedsiębiorczości w aktywizacji gospodarczej*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” nr 3, Warszawa – Kraków 2007.

²⁸ Z. Zioło, *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja”, Rola przedsiębiorczości w Edukacji 2012, nr 8.

- Czechowski J., *Enterprising Teacher as a Successful Educator*, „Horyzonty Wychowania”, Tom 23, 2014, z. 26.
- Drucker P.F., *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, PWE, Warszawa 1992.
- PI-PWP *Jestem przedsiębiorczy – kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży z wykorzystaniem innowacyjnych metod i narzędzi*. Projekt nr POKL.09.01.02-30-362/10
- Kalita B., *Przedsiębiorczość jako kompetencja kluczowa w procesie uczenia się przez całe życie*, „Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej”, Seria: Organizacja i zarządzanie 2014, z. 72.
- Karpacz J., *Kreatywność przedsiębiorców jako determinanta poszukiwania szans*, „Przełom Organizacji” 2011, nr 1, s. 8.
- Klonowska-Matynia M., Palinkiewicz J., *Przedsiębiorczość w teorii ekonomicznej*, „Zeszyty Naukowe Wydz. Nauk Ekonom. Politechniki Koszalińskiej” 2013/17, nr 7.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, tom IV, część pierwsza, HPS, Warszawa 2007.
- Lackeus M., *Developing entrepreneurial competencies. An action-based approach and classification in entrepreneurial education*, Chalmers University of Technology, Gothenburg, Sweden 2013. Pozyskano z: <http://vcpllist.com/wp-content/uploads/2013/11/Lackeus-Licentiate-Thesis-2013-DevelopingEntrepreneurial-Competencies.pdf>.
- Lichniak J. (red.), *Nauka o przedsiębiorstwie. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.
- Mikuła B., Pietruszka-Ortyl A., *Kompetencje pracowników w perspektywie strategicznego zarządzania wiedzą w przedsiębiorstwie*. „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2007, nr 747, 52.
- Mitchelmore S., Rowley J., *Entrepreneurial competencies: a literature review and development agenda*, „International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research” 2010, nr 16(2)
- Nogalski, B. Śniadecki J., *Umiejętności menadżerskie w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2001.
- Oleksyn T., *Zarządzanie kompetencjami. Teoria i praktyka*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.
- Osuch W., *Kompetencje w zakresie komunikacji interpersonalnej w dobie postępujących procesów globalizacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2011, nr 7.
- Piecuch T., *Przedsiębiorczość. Podstawy teoretyczne*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Piróg D., *Kompetencje z zakresu przedsiębiorczości: rozważania teoretyczne i ich ilustracje w obszarze szkolnictwa wyższego*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2015, nr 11.
- Rachwał M.M., Rachwał T., *Wartości moralne podstawą prawdziwego sukcesu menedżera*, [w:] Z. Ziolo, T. Rachwał (red.), *Rola przedsiębiorczości w podnoszeniu konkurencyjności społeczeństwa i gospodarki*, „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 2, Nowa Era, Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej Instytutu Geografii Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Warszawa – Kraków 2006.

Strojny J., *Kształtowanie postawy przedsiębiorczej – procesy socjalizacji i autokreacji*, [w:] P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski (red.), *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, FPiAKE, Warszawa 2007.

Zioło Z., *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” Rola przedsiębiorczości w edukacji 2012, nr 8.

Streszczenie

Ostatnie lata przyniosły nowe spojrzenie na pojęcie przedsiębiorczości i jej znaczenia w wiedzy naukowej oraz potocznej. Różna interpretacja tego pojęcia ma wpływ na nieporozumienia na płaszczyźnie naukowej oraz terminologicznej. Wieloznaczność przedsiębiorczości pokazuje, że jest to termin, który posiada społeczno-kulturowy charakter. Warunkuje nie tylko funkcjonowanie przedsiębiorstw, ale także ma wpływ na karierę zawodową, w tym karierę nauczycieli.

Z przeglądu badań opisanych w literaturze wynika, że kompetencje przedsiębiorcze są rozumiane bardzo szeroko i istnieje mnogość ich klasyfikacji. Stanowią one jeden z filarów skutecznego i sprawnego funkcjonowania jednostki w różnych obszarach działania osobistego i zawodowego. Celem artykułu jest:

- przegląd literatury w obszarze kompetencji przedsiębiorczych z uwzględnieniem pracy nauczyciela,
- próba dokonania oceny postaw przedsiębiorczych badanych osób ze wskazaniem na ich preferencje w odniesieniu do kariery zawodowej.

Entrepreneurial competencies – their role and significance for the work of today’s teachers

Summary

Recent years have brought a new view towards the concept of entrepreneurship and its importance for scientific and common knowledge. The different interpretations of this concept may cause some misunderstanding on the scientific and terminology levels. The ambiguity of entrepreneurship shows that it is a term that has a socio-cultural character. It conditions businesses, but also has an effect on one’s career, including teachers’ career.

The literature shows that entrepreneurial competencies are widely understood and there is a multitude of their classification. They are one of the pillars of effective and efficient functioning of the individual in various areas of personal and professional activity.

The aim of the article is:

- to review the literature in the field of entrepreneurial competence with regard to the teacher’s work,
- to make an attempt to assess the entrepreneurial attitudes of respondents, indicating their preference for their career.